

Βούλα Λαμπροπούλου (Αθήνα)

Το μυστικό τραγούδι της ελληνικής γλώσσας

Θα σας παρακαλούσα να μου επιτρέψετε, πριν μπω στο θέμα μου, να σας επισημάνω κάποια πράγματα.

Πέρυσι παρακολούθησα ένα σεμινάριο Μυκηναϊκών Σπουδών στο University College of London, όπου μεταξύ των άλλων ο καθηγητής Τζων Τσάντγουικ (John Chadwick) μας δίδαξε πώς να γράφουμε και να διαβάζουμε τη Γραμμική γραφή Β, (Μυκήνες, Κνωσός, Θήβα, Πύλος), ανέπτυξε τη θεωρία του Μιχαήλ Βέντρις (Michael Ventris) γι' αυτήν και απέδειξε με λεπτομέρειες την Ελληνικότητά της στις λέξεις και στη γραφή της.

Έτσι διαβάσαμε και μάθαμε για το κτηματολόγιο των Πυλίων, τις ασχολίες των γυναικών, τα επαγγέλματα, τα προϊόντα, τα φαγητά και τα κρασιά, την περίφημη χρυσοχοΐα τους, την κεραμική, τις ιατρικές γνώσεις τους, όπως και τις γνώσεις κατασκευής πλοίων και αρματωσιάς. Ιδιαίτερα μάθαμε για τη θρησκεία τους, τις θεές και τους θεούς και τα έθιμά τους. Στη συνέχεια αναλογίστηκα ότι μας κορόιδευαν Έλληνες και ξένοι επιστήμονες, ότι δήθεν οι Δωριείς έφεραν τους θεούς του Ολύμπου, το 1100 π.Χ., στην Ελλάδα, αφού είδα ότι 300-500 χρόνια πριν γραπτώς οι Μυκηναίοι αποδεικνύουν την ύπαρξη και την πίστη τους, όπως στην Άρτεμη και σε κάποια «Ποτνίη», που πρέπει να είναι η Αθηνά.

Τα ιδεογράμματα της γραφής αυτής, που αντέγραφαν την καθημερινή ζωή και το περιβάλλον των Μυκηναίων, ήταν ένα άλογο, ένα άρμα, ένα σπαθί, ένα κλαδί, ένας ζυγός, ένα σχήμα, κλπ.

Αυτά λοιπόν τα σχήματα ο εξαίρετος και ευφυής αυτός λαός, που μπορούσε φτιάχνει με τα χέρια αριστουργήματα λεπτά στη χρυσοχοΐα ή στον θώρακά του, ή να ζωγραφίζει λεπτομέρειες με γραμμικά και άλλα σχέδια σε αγγεία, δεν τα... ήξερε, αλλά κατά τους «προοδευτικούς» σηκώθηκε και πήγε στη Φοινίκη – που ούτε το όνομα της θα θυμόταν κανένας, αν δεν υπήρχαν οι Έλληνες – για να δανεισθεί τη γραφή, γιατί στραβωμάρα είχε να δει μπροστά του το άλογο, το ξίφος ή το κλαδί;

Πριν χρόνια έζησα σε πρωτόγονες φυλές του Αμαζονίου, που οι άνθρωποί τους δεν είχαν γνώση κανενός είδους πολιτισμού, ούτε των χωμάτινων σκευών και παρατήρησα ότι έκαναν γραπτά σχήματα χάμω ή με ξυλαράκια, που αντέγραφαν τη γύρω φύση προκειμένου να ειδοποιήσουν κάποιον ή να εκφραστούν. Κατάλαβα έτσι ότι η ανάγκη γραφής είναι έμφυτη έκφραση της ανθρώπινης ψυχής, που έχει ανάγκη επικοινωνίας, όπως είναι η ανάγκη θρησκείας, τροφής, ποτού, ή η έκφραση χαράς, λύπης, φόβου, η μέτρηση του χρόνου, κλπ. σχεδόν κοινή σε όλους τους λαούς, σε όλους τους ανθρώπους της γης, χωρίς ποτέ μερικοί εξ αυτών να έλθουν σε επαφή με άλλους για να δώσουν ή να δανειστούν.

Ας είναι, όπως θέλουν οι «προοδευτικοί» και ας – κακώς – παραδεχθούμε ότι οι Μυκηναίοι είχαν μάθει να γράφουν με «δανεικά» γράμματα – ήδη από τον 13ο αιώνα τουλάχιστον – και κατάλαβαν την αξία της γραφής και πώς γίνονται τα γράμματα, τι τους έπιασε μετά από 300-400 χρόνια να ξαναπάνε στους Φοίνικες, να πάρουν το Αλφάβητό τους, όπως πάνε σ' ένα μαγαζί να ψωνίσουν γνώση.

Γιατί αυτά μας λένε ορισμένοι Νεοέλληνες που θεωρούν τον εαυτό τους μεγάλο επιστήμονα και δεν δέχονται συζήτηση και αντίρρηση.

Και για να κάνω τον Κρατύλο, έστω το ψευδο-Κρατύλο του Πλάτωνα, θα φέρω άλλο ένα παράδειγμα από την πρωτόγονη φυλή του Αμαζονίου. Η γυναίκα της υποτυπώδους οικογένειας, που έμενα μαζί της, στην αχυρένια καλύβα, όταν κάποτε με έβλεπε στενοχωρημένη, στην προσπάθειά της να μου πει να χαρώ ή να χορέψω, σήκωνε τα χέρια της ψηλά, διαγωνίως, άνοιγε λίγο τα πόδια της, όλο το σώμα της γινόταν ένα Χ και εγώ αμέσως καταλάβαινα ότι είχε δει εμένα να χορεύω σηκώνοντας τα χέρια και ότι χορός σήμαινε χαρά.

Το Ελληνικό Αλφάβητο είναι προϊόν της δικής μας ψυχοσύνθεσης και θα φέρω ένα αφελές παράδειγμα. Αν σε ένα νήπιο ενός χρόνου Ελληνάκι του δώσεις να γράψει, θα κάνει περίπου το ι ή το ο

(το κουλουράκι), αν δώσεις να γράψει σε ένα Κινεζάκι, θα κάνει τελείες και ζιγκ-ζαγκ, έτσι έμφυτα, και θα ξαναρχίσει να γράφει επάνω στο άλλο γράμμα, όχι πάρα πέρα.

Βέβαια γνωρίζω τη σφοδρότητα των επιθέσεών σας, τις ειρωνείες, τα μειδιάματα και τα σχόλια που θα διατυπώσετε. Μένω απαθής και ασυγκίνητη και μπαίνω αμέσως στο θέμα της σημερινής ομιλίας μου.

Ο Άγγλος μελετητής Μικαέλ Έβανς (Michael Evans) στο βιβλίο του Wagner and Aeschylus, London, 1982, προσπαθεί να αποδείξει με εγκυρότητα τις οργανικές σχέσεις που υπάρχουν ανάμεσα στην αισχυλική «Ορέστεια» και στο μουσικό δράμα του Βάγκνερ «Το Δακτυλίδι των Νιμπελούγκεν».

Δεν στέκομαι στο θαυμάσιο θέμα της μελέτης αυτής. Μένω στο πρώτο κεφάλαιο, το εισαγωγικό, που μας επισημαίνει μερικά ενδιαφέροντα πράγματα. Στην αυτοβιογραφία του, που συμπληρώθηκαν εφέτος 110 χρόνια από τον θάνατό του, εξομολογείται, ότι ο «έρω» του για τον Ελληνικό πολιτισμό άρχισε, όταν ήταν μόλις 6 ετών! Όταν άκουε τους γύρω του να διαβάζουν υψηλόφωνα γερμανικές εφημερίδες, που δημοσίευαν ειδήσεις από την επανάσταση του 1821 και να τις ερμηνεύουν ως ανάσταση της αρχαίας Ελλάδας, η παιδική σκέψη του έτρεχε σε αυτούς τους τόπους της. Άρχισε να μαθαίνει αρχαία Ελληνικά, από 9 ετών, στο σχολείο του, στη Δρέσδη, και συνέχισε ως 14 ετών, ομολογώντας ότι η εκμάθηση της γραμματικής των αρχαίων Ελληνικών και των Λατινικών ήταν ένα πολύ επίμοχθο καθήκον (λες και υπάρχει παιδί που να μαθαίνει κάποια γλώσσα του κόσμου και να χαίρεται τη γραμματική της!).

Παρ' όλα αυτά το καταπληκτικότερο είναι ότι ο Βάγκνερ σε ηλικία 13 ετών μετέφρασε τις τρεις πρώτες ραψωδίες της «Οδύσσειας» στα γερμανικά και επαινέθηκε από τον δασκάλου του. Σε γράμματά του προς τον Νίτσε, μετά από πολλά χρόνια, θυμόταν τον ενθουσιασμό του για την Ελληνική γλώσσα. Παραπονιόταν όμως, ότι η σπουδή της μουσικής δεν του άφηνε χρόνο να μπει πιο βαθιά στον οργανισμό αυτής τη κορυφαίας γλώσσας του πολιτισμού. Πάντως, στο Ημερολόγιό της, η Κοζίμα Βάγκνερ αναφέρει εντελώς περιστασιακά ότι ο συνθέτης διάβαζε στο πρωτότυπο Σοφοκλή και ότι η βιβλιοθήκη του ήταν γεμάτη από Έλληνες συγγραφείς.

Σ' ένα δοκίμιό της η Jacqueline de Romilly με το τίτλο «Nous autres professeurs» (Παρίσι 1969), όταν η φοιτητική εξέγερση του 1968 αμφισβήτησε τη διδασκαλία των Ελληνικών στη Γαλλική εκπαίδευση, αναλύει με φωτισμένη σκέψη το θέμα αυτό μέσα στις παρερμηνείες του τεχνοκρατικού περιβάλλοντος και τις πρακτικιστικές εφαρμογές του ωφελιμισμού και επισημαίνει την εκπαιδευτική αξία της Ελληνικής γλώσσας και του κόσμου της.

Αλλά ας βρούμε πιο δραστικά επιχειρήματα, πιο εποχιακά, πιο αποστομωτικά. Και ένα τέτοιο επιχείρημα μας δίνει το ποδόσφαιρο!

Ένα μεγάλο ποδοσφαιρικό γήπεδο χωράει εκατό χιλιάδες περίπου θεατές. Εκατομμύρια παρακολουθούν ποδόσφαιρο στην τηλεόραση και το ραδιόφωνο. Και δεν υπάρχει εφημερίδα που θα το περιφρονήσει ατιμώρητα. Όλος αυτός ο ποδοσφαιρόφιλος πληθυσμός ξέρει και έχει δει τη γερμανική ομάδα Μπάγερν.

Ένας από τους σπουδαίους ποδοσφαιριστές της – είδωλο περ – ήταν ο Πάουλ Μπράιτνερ. Λοιπόν αυτός ο θρύλος των γηπέδων και της οθόνης, που αργότερα έγινε αντιπρόσωπος γνωστής εταιρείας αθλητικών ειδών (Adidas) έδωσε μια πολύκροτη συνέντευξη τύπου πριν 12 χρόνια στις 27/3/84 στη «Μεσημβρινή» (την οποία φυλάω στο αρχείο μου) και με άφησε κατάπληκτη από τις δηλώσεις του. Λοιπόν: έχει σπουδάσει Παιδαγωγική, Φιλοσοφία και Ψυχολογία, όπως ισχυρίζεται, και έχει διαβάσει Μαρξ, Λένιν, και Μάο (Τότε ήταν της μόδας). Ξέρει καλά Αρχαία Ελληνικά! Διαβάζει Νέα Ελληνικά, ακόμη και τη παράδοξη γλώσσα των εφημερίδων μας! Και μας ειρωνεύεται που καταργήσαμε τους τόνους και τα πνεύματα!

Να, λοιπόν, ο άνθρωπός μας, και να το επιχείρημα. Ο Μπράιτνερ! Αυτός δεν είναι «σοφολογιότατος», ούτε «σκοταδιστής», ούτε «εθνικιστής», είναι διάσημος Ευρωπαίος. Είναι τεχνοκράτης «Adidas». Ασχολείται και συζητάει κοινωνικά θέματα, ξέρει Αρχαία Ελληνικά, μιλάει Νέα Ελληνικά, νιώθει, λει, έτσι ευτυχής και το καυχάται.

Ό, τι δεν μπόρεσαν να κάνουν τα άδεια κεφάλια, ίσως το επιτύχουν τα πόδια. Ας τον προσλάβουμε, μπορεί να δώσει ένα γερό λάκτισμα στη γενική αδιαφορία μας και στην παιδαγωγική μας ασυδοσία.

Ίσως οι μεγαλύτεροι από σας να είχατε διαβάσει ένα άλλο άρθρο στην εφημερίδα «Καθημερινή» της 12/10/86 του (Πωλ Μπήτσινγκ) Paul Beeching, κοσμήτορας τότε στο Central Connecticut State University. Το άρθρο εκείνο με τίτλο «Μαθαίνοντας Ελληνικά», σαφέστατα εξομολογητικού – για να

μην πω απολογητικού – χαρακτήρα, είχε αναδημοσιευτεί από το New York Times magazine της 17ης Αυγούστου.

Με μια μεστή, θαυμαστή γραφή ο Πωλ Μπήτσινγκ εξομολογείται ότι αποφάσισε στην κρίσιμη καμπή των 50 χρόνων του να κάνει τρία πράγματα. Να χάσει βάρος, να πάψει να πίνει και να αρχίσει να μαθαίνει Αρχαία Ελληνικά. Η τρίτη απόφαση ήταν δύσκολη να εκτελεστεί. Ανέλαβε να αντικαταστήσει έναν απερχόμενο συνάδελφό του στο Πανεπιστήμιο και να διδάξει κείμενα του Ευαγγελίου στο μάθημα της φιλολογίας. Επειδή έκρινε ότι δεν θα μπορούσε να το κάνει σωστά, χωρίς να ξέρει Ελληνικά, βάλθηκε να τα μάθει.

Από τη γλώσσα του Ευαγγελίου ο κοσμήτορας του Connecticut, Beeching, οδηγήθηκε σε δύο δρόμους: ο πρώτος τον οδήγησε στα Νέα Ελληνικά και ο δεύτερος τον έστρεψε πίσω στην Αττική διάλεκτο και από εκεί στον Όμηρο. Και από τότε ο Beeching – έτσι ερμηνεύεται η εκμυστήρευσή του – καθώς όδευε αργά και σταθερά προς το γήρας άρχισε να... τραγουδάει!

Η μεταφορά αυτή φαίνεται αινιγματικά ανεξήγητη, όπως αινιγματικά ανεξήγητη μένει η διάθεση, που μας πιάνει σε καίρια σπάνιες στιγμές να ελευθερώσουμε το τραγούδι, που κρατούσαμε φυλακισμένα χρόνια και χρόνια μέσα στην ψυχή. Έχει όμως αυτός ο λόγος ένα μεγάλο νόημα.

Ο Μπήτσινγκ ήξερε αρκετές περιπτώσεις ανθρώπων που έμαθαν Ελληνικά σε προχωρημένη ηλικία και τις παραθέτει:

Ο δημοσιογράφος I. F. Stone (Στόουν) άρχισε να διδάσκεται, όταν ήταν 68 χρονών! Ο Στόουν σκόπευε να γράψει ένα βιβλίο πάνω στο θέμα της ελευθερίας και φιλοτιμήθηκε να μάθει Αρχαία Ελληνικά, επειδή έλεγε ότι «κάτι σε βασανίζει μέσα σου, αν δεν μπορείς να διαβάσεις Ελληνικά και αυτό γίνεται όλο και πιο έντονο, όσο γερνάζεις. Δεν ησυχάζεις, αν δεν τα μάθεις».

Αυτή η ανάγκη να κατακτήσει τη «γνώση της ομορφιάς» με την Ελληνική γλώσσα έκανε τον Beeching να θυμηθεί τη συμβουλή του Thoreau ότι πρέπει ο άνθρωπος να διαβάσει τα πιο σημαντικά βιβλία, γιατί ο χρόνος της ζωής είναι πολύ βραχύς για να διαβάσει όλα τα άλλα.

Αυτό που κερδίζεις στη ζωή είναι η παιδεία. Και παιδεία χωρίς Ελληνικά δεν υπάρχει. Την παιδεία, που κατά την πλατωνική διδασκαλία, παίρνει μαζί της η ψυχή στον άλλον κόσμο.

Ο Henry David Thoreau ήταν Αμερικανός φιλόσοφος και ποιητής του περασμένου αιώνα, ο ακραίος φιλελευθερισμός του τον οδήγησε σε ένα είδος φιλοσοφικού αναρχισμού, που είχε άμεσο αντίκτυπο στην τρέχουσα τότε πολιτική. Επηρεασμένος από τα Ελληνικά κείμενα, πρέσβευε ότι ο πολίτης πρέπει να αντιτίθεται στον νόμο εκείνο, που δεν υπηρετεί την ηθική και ότι η ζωή του ανθρώπου πρέπει να είναι μια ενεργητική αντίπραξη στη μηχανοποίηση της ζωής.

Όταν κάποτε αρνήθηκε να πληρώσει φόρους σε μια Πολιτεία, που εφοδίαζε τον πόλεμο του Μεξικού με όπλα, βρέθηκε στη φυλακή. Εκεί τον επισκέφθηκε ο φίλος του ο διάσημος φιλόσοφος και ποιητής Ραλφ Έμερσον (Ralf Emerson) και τον ρώτησε: «γιατί είσαι εδώ;» ο Thoreau του απάντησε: «εσύ γιατί δεν είσαι εδώ;»

Στο άρθρο του ο Beeching δεν ξεχνάει τον Schliemann (Σλήμαν), που έμαθε τα Ελληνικά στα 34 χρόνια του και διαβάζοντας τον Όμηρο ανακάλυψε την Τροία, ούτε τον Τζων Στιούαρτ (John Stuart Mill), που άρχισε τα ελληνικά, όταν ήταν 3 ετών και τα Λατινικά 7! Δεκατριών ετών είχε διαβάσει ό,τι καλύτερο υπήρχε στις δυο αυτές γλώσσες. Αυτή την ομολογουμένως ριψοκίνδυνη για την παιδική ψυχή μέθοδο την είχε επιβάλει ο πατέρας του Τζαίμς Μίλλ (James Mill), φιλόσοφος και στενός φίλος του Τζέρεμυ Μπένχαμ και Ντέιβιντ Ρικάρντο. Όλη αυτή την Ελληνομάθεια την θεωρούσε απαραίτητη ο πατέρας Mill, για να εισέλθει ο γιος του στο πνεύμα της πολιτικής οικονομίας, πράγμα που έγινε, όταν ο νεότερος Mill ήταν 13 ετών! Αυτά τα ξέρουμε από την περίφημη **Αυτοβιογραφία** του John Stuart Mill, που αφηγείται με περίσκεψη και με οδύνη τη σκληρή αγωγή που πήρε.

Ο Beeching δείχνει μετανιωμένος που δεν έμαθε Ελληνικά στην κατάλληλη ηλικία της εφηβείας, όπως είχε κάνει πριν από έναν αιώνα ο περίφημος Άγγλος κριτικός Άρνολντ Μάθιου (Arnold Mathiew), καθηγητής του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης, που έγραψε το δοκίμιο «Πολιτισμός και Αναρχία» και που διακήρυττε ότι την κριτική ικανότητα του την οφείλει στους Έλληνες, επειδή στα κείμενά τους βρήκε «ό,τι καλύτερο είχε ειπωθεί».

Όλα όμως αυτά τα παλιά τεκμήρια των ονομάτων ωχριούν μπρος στην εικόνα μιας άγνωστής μας γηραιάς κυρίας, της κυρίας Τιού, που καθισμένη στο μπαλκόνι της διαβάσει Όμηρο μέσα στη λιακάδα της Νέας Ορλεάνης. Η δις Τιού έχει πριν από πολλά χρόνια μάθει τα Ελληνικά της, είναι πια άσπρα τα μαλλιά της και όπως η σύζυγος του κυρίου Beeching μας πληροφορεί, την βλέπει συχνά και διαβάσει στο δακτυλικό εξάμετρο, η δις Τιού ανοιγοκλείνει το στόμα της, λες και ψιθυρίζει κάποιο δικό της μυστικό τραγούδι.

Ο συγγραφέας του άρθρου με την εικόνα αυτή ένωσε τούτο το νόημα να βγαίνει από τα βιβλία του. Οι Έλληνες τραγουδούσαν τη ζωή και τον θάνατο και μάλιστα περισσότερο τον θάνατο. Ευνόητο το νόημα που η ευωδιά του προσεγγίζει τη σκέψη, όσο περισσότερο, τα βήματα της ζωής πλησιάζουν προς τον ασφόδελο λειμών. Οι Έλληνες έκαναν με τη γλώσσα τους τη ζωή και τον θάνατο τραγούδι της ύπαρξής τους σε όλους τους χώρους της ομορφιάς, που κατοικούν, και όλα τα υλικά και τα άυλα μάτι: λόγια, ήχοι, εικόνες, πέτρα, κίνηση, όλα αυτά μέσα στον ρυθμό και την αρμονία.

Στην Ελλάδα την άλλη μέρα μιας μάχης, όπου σε ώρες ανακωχής έθαβαν τους νεκρούς τους, έκαναν το βράδυ συμπόσιο και τραγουδούσαν οι Αχαιοί από τη μια και οι Τρώες από την άλλη.

Δεν νομίζω ότι υπάρχει πιο εύχρημη ήβη, από αυτή την ήβη που την εκπέμπει αστραφτερή το αδιαίρετο τραγούδι της τέχνης μέσα από την όποια «γλώσσα» της.

Και αυτό το τραγούδι γίνεται πλούτος ψυχής, έστω και αν τον ακούει κανείς καθυστερημένα καθώς πλησιάζει στην εσχάτη γειτονιά της ζωής. Και θα το νομίζαμε παράξενο αυτό το αίσθημα που γεννιέται, κάτι που μοιάζει ελευθερία, αν δεν μας έδινε την θαυμάσια παρηγοριά ο λυτρωτικός λόγος του πλατωνικού Σωκράτη στον «Φαίδωνα» για το κύκνειο άσμα.

Ο Έλληνας Σωκράτης τραγουδάει τον θάνατο, όταν λει στους συνομιλητές του ότι δεν πρέπει να τον θεωρούν, ως προς τη μαντική επικοινωνία, κατώτερο από τους κύκνους:

«Αυτά τα πουλιά βέβαια τραγουδούν σε όλη τους τη ζωή, αλλά πιο πολύ και πιο υπέροχα τραγουδούν, όταν αισθανθούν ότι ήρθε η ώρα τους να πεθάνουν χαρούμενα, επειδή μέλλουν να πάνε κοντά στον Θεό τους, που είναι υπηρέτες του. Όμως οι άνθρωποι, μιας και έχουν μέσα τους τον φόβο του θανάτου, συκοφαντούν τους κύκνους και λένε ότι από λύπη οι κύκνοι τραγουδούν, θρηνώντας τον θάνατό τους... Εγώ όμως, νομίζω, επειδή αυτά τα πουλιά ανήκοντας στον Απόλλωνα έχουν μαντικές ικανότητες και επειδή προαισθάνονται τα αγαθά του άλλου κόσμου, τραγουδούν και γιορτάζουν εκείνη τη μέρα πιο πολύ από ό,τι προηγουμένως. Κι εγώ λοιπόν ο ίδιος πιστεύω ότι, όπως οι κύκνοι, του ίδιου Θεού είμαι και δούλος και ιερός και δεν κατέχω τη μαντική του Κυρίου μου λιγότερο από εκείνους και ούτε λυτρώνομαι από τη ζωή με περισσότερη στενοχώρια από ό,τι αυτά τα πουλιά». (Πλάτ., Φαίδ., 84 κ.εξ.).

Αυτό είναι ένα πλατωνικό «τραγούδι» που συνοδεύει το κύκνειο άσμα του Σωκράτη στο δεσμοτήριο, πριν αυτός ο ιερός κύκνος της Αθήνας απελευθερωθεί από τα δεσμά των αισθήσεων, ευεργετούμενος από τη δημοκρατία του Άστεως.

Στο άρθρο του το τόσο ποιητικά παράλογο και τόσο λογικά ποιητικό, δεν μας άφησε ο κύριος Μπήτσειγκ να εννοήσουμε τι είναι τέλος πάντων αυτή η δις Τιού. Καθένας όμως ήδη θα κατάλαβε. Η δεσποινίς Τιού είναι ο κύκνος. Ένας λευκός κύκνος, που ψιθυρίζει Ελληνικούς στίχους κάτω από την αίγλη του ήλιου της Νέας Ορλεάνης. Αν προσπαθήσουμε, ίσως να ζωντανέψουμε την φυσιογνωμία της, ως μια ακατάγραφη προσωπογραφία των σιβυλλικών μορφών του Τέννις Ουίλιαμ. Αλλά δεν φθάνει. Η δις Τιού είναι ένας κύκνος, που διαρκώς φεύγει από τα μάτια μας χαρούμενη με το στερνό της τραγούδι.

Στο μπαλκόνι της απέναντι στον καθεδρικό ναό του Σαιν Λιούις, καθώς ο Απόλλων της χρυσώνει σαϊτεύοντας τα κατάσπρα μαλλιά της κι ενώ ο κόσμος ρίχνει κλεφτές ματιές στο μπαλκόνι της, αυτή η θρυλικά πεντάμορφη έφηβη γριούλα ανοιγοκλείνει τα χείλη στις νότες των Ελληνικών ποιημάτων, σημάδι ότι αναχωρεί άφευκτος και ότι αφήνει το Ελληνικό τραγούδι της παρηγοριά και σκέπη και ομορφιά για όσους κύκνους θα έρθουν.